

Újabb adalékok a *vulgó*-val kapcsolt történeti diákragadványnevekhez

1. Bevezetés. A jelen tanulmány magától értetődő személynévi tematikája mellett a névhasználat, névízlés, névkultúra (RAÁTZ 2015: 230–231), szűkebb értelemben a névkultúra területéhez kapcsolódik. J. SOLTÉSZ (1989: 13) meghatározása alapján „a névkultúra fogalmkörébe olyan jelenségeket sorolunk, mint a névadási, névviselési és névhasználati szokások rendszere, a névállomány gazdagodása vagy szegényedése, hagyományörzése vagy újításokra való hajlandósága, idegen elemek befogadása, türése vagy elutasítása, általában a társadalom viselkedése a névagyaggal és annak változásaival szemben”. E cikk célja a Selmeci Akadémia diákhagyományyaiból eredő névadási, névhasználati szokásokat bemutató munkák (KECSKÉS 2002, 2020a, 2020b, 2021; BOROS 2004) kiegészítése a névgyeudekre jellemző formai hagyományörzés és a funkcionális változás aspektusából. A tanulmány egyfelől újabb 19. századi adatokkal veti össze BOROS (2004) korábbi gyűjtését, másfelől a *vulgó*-val kapcsolt diáknevekről közölt korábbi megállapításokat kívánja pontosítani, bemutatni a multikulturális oktatási környezet e névtípusra gyakorolt hatását.

2. A *vulgó*-val kapcsolt diákragadványnevek a selmeci hagyományok névadási rendszerében. Az 1735-ben Selmecbányán alapított Bergschola Európa első bányászati-kohászati felsőoktatási intézménye volt. A korabeli szokásoknak megfelelően számos egyetemen a leendő hallgatóknak el kellett végezniük egy beavatási szertartást, amellyel felvették őket az akadémiai közösségbe. A rituálék (pl. *depositio cornuum*¹) humanista alap gondolata a tanulatlan ember dionüszoszi, állatias természetétől való megfosztása, a megtisztulás volt (ALTHOFF et al. 2008: 127), funkciója pedig a csoportidentitás kialakítása. A selmeci beavatási szertartásban egyszerre jelentek meg a megfosztási rítuselemek (pl. megborotválás²) és a beépítő rítusok (pl. a megkeresztelés, új név adása), amelyek a 19. századi írásos dokumentumokból is rekonstruálhatók. Az első dokumentumok az 1820 körül alakult Deutsche Gesellschaft in Schemnitz ifjúsági szervezethez kötődtek, melynek az oktatást megelőző napokban a tagjává kellett válniuk a hallgatóknak (Daloskönyv 2019: 23). A speciális szociokulturális csoporthoz való tartozás jeleként új nevet kaptak a diákok. E név BOROS (2004) kutatásai szerint *vulgo* vagy *alias* szócskával kapcsolódhatott a hivatalos névhez (pl. 1853: *Fodor Etele vulgo Langbein*; 1852: *Harry Stamminger alias Lord Palmerton*; l. BOROS 2004: 28). A szerkezetek közti gyakorisági különbségre (1820–1949 között: 304 *vulgó*-val, 33 *alias*-szal) már a szerző is felhívta a figyelmet, de nem a 19. századi történeti adatok elemzéséből magyarázta, amelyből kevés állt a rendelkezésére, hanem a 20. században fennálló funkcionális különbségekből következtette vissza az okokat. A 20. században a megkeresztelést követően két nevet kaptak a diákok: *vulgó*-val kapcsolódott, amelyet az 1–2. évfolyamon viseltek, *alias*-szal pedig a felsőbb

¹ a szarvak levétele, l. még ném. *Abschlagen der Hörner*.

² A borotválás szokása a selmeci hagyományokban is helyet kapott, de a 20. századtól újabb funkció társult hozzá, a női hallgatók fiúsítása.

évfolyamon, firmaként viselt név. BOROS szerint a *vulgó*-val kapcsolt nevet jellemzően felváltotta az *alias*-szal kapcsolt, s a csere motivációját a közösség névszerkezetekhez fűződő értékítéletében látta: „mivel a balek: »Zöldfülű, poros hasú, ész és értelem nélküli véglény, amely minden tekintetben az Isteni Fényben Tündöklő Dicső Firmák támogatására szorul«, ezért az ő *vulgó* neve értékteleenebb, mint a Firma *alias* neve” (BOROS 2004: 6). Ugyanakkor utalt arra is, hogy néhány esetben az alsóbb évfolyamon viselt diáknév nem cserélődött le, hanem *avagy* kötőszóval hozzákapcsolódhatott egy újabb névelem (BOROS 2004: 6).

Párhuzamos jelenségeket mutatott 21. századi gyűjtésem is, amelyben a névcseré dominált (pl. *K. E. L. vulgo PIAnyista* > *K. E. L. alias A Bányabölcész*), de megtalálható volt a szerkezet *avagy* szócskával való tovább építése is (pl. *M. M. vulgo Ha Isten velünk, Ki ellenünk?* > *M. M. alias Gyere Jó lesz!!! Avagy ha Isten velünk, Ki ellenünk?*). Valamint előfordultak a *vulgó*-val kapcsolt névből részleges átvételek is (pl. *N. I. vulgo Kisdobos, avagy Óh, ha egyszer Cantus lehetnék* > *N. I. alias Aranyhangú KisDobos*) (KECSKÉS 2020a: 259). A szerkezeti jellemzőkön túl áthagyományozódott a 20. századi közösség értékítélete is.

Az alább ismertetendő új, 19. századi forrás, Veigele Oszkár Stambuchja (VO.) azonban lehetővé teszi, hogy ne a 20–21. századi adatokból következtessünk vissza, hanem nagyobb számú 19. századi minta alapján kapjunk választ a *vulgó*-val vagy *alias*-szal kapcsolt diáknévek gyakoriság és funkcionális eltéréseire.

2.1. A *vulgó*-val kapcsolt diákragadványnév elhelyezése a különböző névtipológiákban. A ragadványnév-kutatás a 20. század 60-as éveitől fordult az iskolai ragadványnevek felé. A kutatók szinkrón anyagokra támaszkodva alakították ki a tipológiai rendszert, tárták fel a 20. századi metszetek közötti változást, az iskolatípusok okozta eltéréseket, a névadás és az osztályon belüli szociometriai háló összefüggéseit (l. összefoglalóan BAUKO 2009: 26–31). Ezért is számított újdonságnak BOROS (2004) vizsgálata, aki 19. századi történeti adatokat kapcsolt össze 20. századi gyűjtésével. Szakított a klasszikus *ragadványnév* fogalomhasználattal, és a névvisezők szempontjából megközelítve, a szocioonomasztika fogalmi rendszerére támaszkodva *szlengnév*-ként kategorizálta e neveket. Adatközlői fogalomkészletéből indult ki, amikor összefoglalóan *alias név* terminussal jelölte a hivatalos név és szlengnév alkotta szerkezeteket (BOROS 2004: 3), jöllehet azok között voltak *vulgo* és *alias* szócskával kapcsoltak is. A hivatalos névhez *vulgó*-val kapcsolt szerkezetet a jelentéstapadás következtében a 20–21. századi névhasználó közösség *vulgó*-nak nevezi, míg az *alias*-szal kapcsolódót *alias*-nak. Az összefoglaló névként alkalmazott *alias név* terminus azonban csak abban a névadási rendszerben, folyamatban értelmezhető, amelyben a *vulgo* az első lépcsőfok, majd kiegészíti vagy felváltja az *alias*. A *vulgo* és az *alias* szavakhoz kötődő jelentéstapadás FALLER (1963) kutatásaira alapozva már a 19. században végbemehetett, de az *alias név* összefoglaló kategória 19. századi használatára vagy a *vulgó*-t felváltó *alias* folyamatára nem utalt a cikke.

Saját kutatásaimban, amelyek e speciális közösségben működő névmodell leírására fókuszáltak, TÓTH (2016) és SLIZ (2017) terminológiájára építve *vulgó*-val vagy *alias*-szal kapcsolt személyjelölő szerkezet-ként említem az egyes szerkezet típusokat. A szerkezeten belül megjelenő, a hivatalos névhez *vulgo* vagy *alias* szócskával kapcsolt névegyedeket történeti és funkcionális szempontból – FEHÉR (2004) definíciója alapján – *ragadványnév*-nek (Rn) tekintetem, mivel jellemzőik szerint olyan névegyedek, amelyek a családnevek hivatalossá válása után, nem hivatalos névadással keletkeztek; „egy adott beszélőközösségtől származó személynevek, amelyek a teljes hivatalos név vagy annak valamelyik tagja

(családnév, keresztnév) és változata (becenév) mellett, illetve azok helyett állnak” (FEHÉR 2004: 75). Szűkebb értelemben a hazai szocioonomasztika *iskolai ragadványnév*, *diáknév*, *diákragadványnév*, *csoporthív*, *szlengnév* terminusai közül a *diákragadványnév* tünik számomra a legalkalmazhatóbbnak – BAUKO (2009: 29) fogalmi hálózatát követve –, mivel ez a terminus képes utalni a nevet működtető speciális közösségre, s egyértelműen elkülöníti azokat a *vulgó*-val kapcsolt természetes névközösségekben létrejövő ragadványnevektől. A *diákragadványnév* terminus alárendelhető a *szlengnév*-nek, így terminushasználatom illeszkedik BOROS (2004) műszóhasználatához is.

A 19. századi és 20–21. századi névanyagot jóllehet ugyanazon hagyomány táplálja, mégis jelentős eltéréseket mutat, így a diákragadványneveket a dinamikus nevek leírására is alkalmas, HOFFMANN-féle (2008) kognitív-pragmatikai rendszerezésben helyeztem el (KECSKÉS 2020a, 2020b, 2021).

Az újabb 19. századi forrás elemzése is elsődlegesen a személyjelölő szerkezet jellemzőinek feltárására irányul. A kognitív-pragmatikai rendszerezési szempontokat követi, így összevethetővé válik TÓTH (2016) és SLÍZ (2017) *de-s*, *filius-os*, *dictus-os* személyjelölő szerkezetekre vonatkozó megállapításaival. Ugyanakkor a BOROS kutatásaihoz való illeszthetőség érdekében elvégzi a névegyedek nyelvi eredet szerinti rétegeinek elemzését is, s választ kíván adni arra, hogy az *alias név* összefoglaló terminusként kiterjeszhető-e a 19. századi adatokra.

2.2. Veigele Oszkár Stambuchja mint újabb forrás. A selmeci valétakönyvek és valétaívek fejlődéstörténeti leírását FALLER (1963) adta, akinek az összegzéséből kiemelendő, hogy e források a végzős évfolyamtársak és jóbarátok búcsúsorait tartalmazzák, többnyelvűek, tükrözve azt, „hogy a baráti szeretet őszinte szavait mindenki a saját nyelvén igyekezett a legszebben kifejezni” (FALLER 1963: 202). A búcsúzó diákok kezdetben csak emléklapokat adtak egymásnak, amelyekből már az 1830-as években kialakult az egybekötött emlékkönyvi forma, majd az 1850-es évektől terjedtek el a *Glück Auf*, *Stambuch* felíratú, bányászjelvényes emlékkönyvek, amelyeket valétakönyveknek is neveznek. A valétaívek másként keletkeztek. Ezek csupán nagyobb formátumú lapok voltak, amelyeket az elsőévesek nyakába akasztottak, akik a várost körbejárva aláírták a végzősökkel, azok barátaival, tanáraival.

Névtani forrásérték tekintetében jelentős eltérés mutatkozik a két forrástípus között, mivel a valétakönyvek – az album amicorum általános vonásait követve – a megszólítás után tartalmaztak kisebb bejegyzést vagy grafikát, dátumozást, aláírást, amelyek kiegészülhettek a származási hely megjelölésével, azaz a személynévi adatok közt diákragadványnév csak esetlegesen szerepelt. Ezzel szemben a valétaívekre „a neve mellé tartozott mindenki odaírní a *vulgo*-ját és azt, hogy hová való” (FALLER 1963: 204). Utóbbiak tehát a diáknevek gazdagabb forrásai. BOROS (2004: 14–15) történeti forrásai közt egy emlékalbum (1829), egy emléklapgyűjtemény (1831–1843), öt valétakönyv (1852, 1853, 1854, 1855, 1862–1864, 1980), egy töredék valétakönyv (1890), három valétaív (1880 k., 1881, 1886–1889) és egy 1890-es évekből származó emlékirat néhány lapja szerepelt. De az általa feldolgozott 1310 diákragadványnévből mindössze 309 származott a 19. századi forrásokból; részletesebb megoszlásban: 294 *vulgó*-val és 14 *alias*-szal kapcsolt név. Az újabb forrásként azonosított valétakönyv, Veigele Oszkár Stambuchja (VO., vö. KEGYES–KOVÁTS–HENCZEL 2012) az 1858–1859-es évből származik. Kiemelkedő névtani forrásértékét az adja, hogy a 77 lapból összefűzött könyv 158 aláírási formulájából 122 diákragadványnevet is tartalmaz, így az eddig ismert 19. századi névanyagot 40%-nyi újabb anyaggal bővíti.

3. A *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezetek. A VO. 122 diákragadványnevet magába foglaló aláírási formulájából 118 *vulgo* szócskával kapcsolt személyjelölő szerkezet (pl. *Winkler v. Csizsik; Balás Emil vulgo Jean Petit; Julius Wachter v. Trompetina*), s nem található csak *alias*-szal kapcsolt szerkezet. Van azonban két különleges adat, amely egyidejűleg *vulgó*-val és *alias*-szal kapcsolódik (*báró Treville Richard v. majomkirály alias Rostopsini herceg; Stólz Arvéd v. Dzedó a. Canis*). Továbbá olyan új szerkezetet is tartalmaz a stambuch, amelyben a hivatalos névhez két diákragadványnev is kapcsolódik, ráadásul mindkettő *vulgo* szócskával (*Szontahg Josef v. Rigo v. Kis Czimko; Theodor Zippel v. Scandal II. v. Lößmann*).

Négy személy kétszer is tett bejegyzést az emlékkönyvbe, ezért a 118 előfordulás valójában csak 114 különböző *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezetet jelent. E szerkezetek jellemzően a kételemű hivatalos névhez, családnévhez (Csn) és keresztnévhez (Kn) kapcsolt diákragadványnévből (Rn) állnak, s bennük kiegyenlítettten jelenik meg a magyaros és a nem magyaros névsorrend (53 magyaros : 51 nem magyaros). Magyaros névsorrendű például a *Balás Emil vulgo Jean Petit, Stefánszky Béni v. Cserebogár, Müller Robert v. Rébe, Windt Arvéd v. Schultenreiter*. Nem magyaros például a *Hugo Weiser v. Momüs, Jána Pölaszka v. Kromčnice, Francisco Zampari v. Mocca*. Nem határozható meg egyértelműen a Stambuch tulajdonosának névszerkezete (*Veigele vulgo Gefreiter*), mivel a családnévét körülölelő keresztnévnek (*Oszkár*) kezdőbetűje, így olvasható magyaros vagy németes névhasználat szerint is. A sajátos forma magyarázható az akadémistákra jellemző többnyelvűséggel és Veigele sváb származásával is. A kettős identitású személyek a kettős névhasználatot természetesnek tekintik, mindkét névforma identitásuk szerves része, ahogyan arra BAUKO (2019: 130) felhívja a figyelmet, így a sajátos névforma lehetővé teszi, hogy a név egyszerre, mindkét névadási rendszerhez illeszkedjen. Csak családnévhez kapcsolódó diák-ragadványneves szerkezetre 9 példát találtam (pl. *Balkar v. Schulmeister, Mattusch v. Schneidamritter, Walter v. Czinoline, Winkler v. Csizsik, Tribusz v. Pfänner, Erösy v. Sobri, Mond v. Wef.]ber*).

A többelemű személyjelölő szerkezetek általános leírása a következőképpen összegezhető. A Csn + Kn + v[ulgo] Rn + a[lias] Rn kapcsolódási szerkezet csak magyar szövegkörnyezetben fordult elő, míg a Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + [[v[ulgo] Rn]] sablon³ német, szláv, latin és magyar szövegkörnyezetben is. A szerkezetekből kirajzolható a névelemek általános kapcsolódási sorrendje, amely Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + [[v[ulgo] Rn / a[lias] Rn]]. Az aláírási formula részét képezték a személyjelölő szerkezetek, amelyekhez csatlakozott rendszerint a származási hely megjelölése is. A Stambuchra jellemző aláírási formula a következő volt: Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + [[v[ulgo] Rn / a[lias] Rn]] + [aus/z⁴] Hn⁵[-i, -ból/-ből].

BOROS (2004) eredményeinek és a fenti adatoknak az összesítéséből megállapítható, hogy a 19. században a *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezet volt a domináns (*vulgo* 431 : *alias* 14). A szerkezetek közti jelentős számbeli eltérés, illetve az új kapcsolódási forma (Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + v[ulgo] Rn) arra készítetett, hogy a 20. századi

³ Családnév, amely kiegészülhet keresztnévvel, vagy helyette keresztnév és családnév kapcsolat állhat, amelyhez v.-vel rövidítve vagy *vulgo* szócskával kiírva kapcsolódik a diákragadványnev, amely esetlegesen tovább bővíthet a v. vagy *vulgo* szócskával kapcsolt újabb diákragadványnévvel.

⁴ Aus/z. = *aus* ném. ' -ból/-ből' / z. = lengyel ' -ból/-ből'.

⁵ Hn = helynév.

funkcionális megoszlástól eltérő, a 19. századi multikulturális oktatási környezetben gyökerező magyarázatot keressek.

Az akadémia különböző nyelvű és származású diákjai – főként az 50-es éveket követően – létrehoztak a nyelvük vagy származási helyük szerinti kisebb társulatokat, önképzőköröket, a magyar nyelvű Önképző- és Társalgókört, a német ajkúakat tömörítő Concor-diát, valamint az Erdélyi Kört, Bánátiát, Szepesi Kört, Szláviát stb., amelyeket a kezdeti, egységes ifjúsági szervezet helyébe 1858-tól lépő Verbindung-Sacht csak 1877-ig tudott összefogni (l. Daloskönyv 2019: 18–29). Így az 1850-es évektől egy személy akár több társaság tagja is lehetett, ami névtani szempontból indukálhatta azt a funkcionális megoszlást, hogy a *vulgo* és az *alias* különböző diákkörökben kapott neveket kapcsoljon össze egy személyjelölő szerkezeten belül. Az új sablon – véleményem szerint – az egyén által viselt több diákragadványnevet rögzítette. Ugyanakkor a *vulgo* vagy az *alias* mint kapcsolóelem szinonimaként is használatos lehetett. Alátámasztja ezt a feltevést a Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + v[ulgo] Rn szerkezetű két adat (*Szontagh Josef v. Rigo v. Kis Czímko; Theodor Zippel v. Scandal II. v. Lößmann*), továbbá BOROS anyagának időbelisége is. Az általa gyűjtött 14, *alias*-szal kapcsolt szerkezetből 7 származott az 1850 előtti évekből. Közülük ötöt az 1829-es emlékalbumból azonosított a szerző, kettőt Szaitz János 1831–1843-as emléklapjaiból (a továbbiakban SzJ.). Az 1829-es emlékalbumot nem állt módomban újraolvasni, de az SzJ. adatairól megállapítható, hogy azok nem *alias*-szal kapcsolódnak. Az SzJ./2. lapon szereplő aláírás a sortörést is jelölve a következő: „*Isák Gergely* | *végzett Bányász Gyakornok* | *Bra[sai Hóhér* | *Ábrahám*”. Azaz nincs kifejtve vagy rövidítve benne az *alias*. Felteszem, BOROS besorolását az motiválhatta, hogy összefoglaló terminusként alkalmazta az *alias* név kifejezést. Az SzJ./32. oldalon szereplő bejegyzés: „*Collega* | *A: Eckl*”. Ebben az *A*: egyértelműen nem az *alias* szócska rövidítése, hanem a tulajdonnév része, azaz a keresztnév rövidítése. Az emléklapokon ugyanis mindig a Csn + Kn / Kn + Csn kombinációt követően szerepelt a diákragadványnev, ebben az adatban pedig az *A*: rövidítést nem előzi meg más személynév, tehát kizárható, hogy az *alias* szócskát rövidíténé. Továbbá az *alias* latin adverbium rövidítése szófaji jellegéből adódóan is kisbetűs. Így csak 12 értékelhető *alias*-szal kapcsolt adat maradt, amelyből 7 adat 1850 utáni (1852, 1855, 1857, 1880, 1890). Az adatok ritkasága és időbelisége jobban illeszkedik ahhoz az elmélethez, hogy az eltérő szerkezetek ugyanazon személy különböző közösségekben kapott diákneveit kapcsolta össze. Ezt támogatja az is, hogy a 19. századi forrásokban nincs nyoma magasabb évfolyamon a névcsereinek: a végzősök diákneve jellemzően *vulgó*-val kapcsolódott. Nem mutatható ki olyan folyamat, amelyben a *vulgó*-ra ráépülne az *alias*. Ebből az is következik, hogy az általam vizsgált 19. századi névanyagra nem terjeszthető ki BOROS összefoglaló névként használt *alias* név terminusa.

Veigele Stambuchjának és BOROS forrásainak névviselői közül négy személy azonos (*Fekete Lajos v. Tordai malacz; Horváth Ödön v. Sobri a Kovács; Szontagh László v. Chimborasso; O. Hoffmann v. Egyiptier*). A névviselőket identifikáló személyjelölő szerkezetek mindkét forrásban *vulgo* szócskával kapcsolódtak (vö. BOROS 2004: 22, 24, 32, 33). Eltérés mutatkozik azonban *O. Hoffmann* diáknevének olvasatában, amely BOROSnál (2004: 24) *Egyptien* 'egyiptomi', olvasatomban viszont *Egyptier*. Mindkét szöveggörnyezet német, s mindkét olvasat a kiejtés szerinti írásmódból indul ki. Az *-r/-n* karakter a kézírásban nehezen olvasható, de az *-er* végződés a németből morfológiailag jobban alátámasztható, továbbá párhuzamba állítható a névanyag további példáival, az *-er* végződésű sajátos névalkotásokkal (pl. *Bombeller; Liebczer; Shultenreiter*). Névsorrendi eltérést mutat

egyetlen adat, amely BOROSNÁL (2004: 22) *Ladislaus Szontágh v. Chimborasso*, Veigele Stambuchjában vizsont *Szontagh László v. Cimborasso*. BOROS forrásában a latin névszerkezet német szöveggörnyezetben, míg Veigele Stambuchjában a magyar névszerkezet magyar szöveggörnyezetben fordult elő. Nem magyarázható azonban csak a szöveggörnyezettel a sorrend, mivel az ingadozó névhasználatot konvergens hatóerők – a szöveggörnyezet, a multikulturális oktatási környezet és a származásból fakadó többnyelvűség, kettős identitástudat – is indukálhatták.

A multikulturális oktatási környezet hatásaként nemcsak a fenti név kapcsán mutatható ki szerkezeti kontaktusjelenség, hanem más nem magyar anyanyelvű diákoknál is. Magyaros névsorrenddel is zárta magyar nyelvű bejegyzését *Zu[cl]ha Jonas v. Kriván* vagy *báró Treville Richard v. majomkirály alias Rosztopsini herceg (Bécsi)*, aki a Szózatból idézett, míg a Himnusz sorait idéző *Josef Filok v. Morawčik* nem magyaros névsorrendet használt. Mivel mindhárom személyjelölő szerkezet magyar szöveghez kapcsolódik, kizárható a pusztán szöveggörnyezetből eredő magyarázat.

3.1. A személyjelölő szerkezetekben előforduló diákragadványnevek eredet szerinti csoportosítása. A többnyelvű oktatási környezet névadásra gyakorolt hatása nemcsak a szerkezetekben, hanem a névegyedekben is kimutatható. Az akadémia köré szerveződő diáktársaságokban a 19. században a latin–német–magyar nyelvhasználat volt a jellemző, amelyben a német nyelvnek közvetítő szerep jutott (l. KEGYES–KOVÁTS–HENCZEL 2012). A század első felében a német volt az oktatási nyelv, s bár 1848–1849 között, később pedig 1868-ban rendeleti szinten bevezették a magyart, szaknyelv hiányában továbbra is németül folyt az oktatás, s csak az 1870-es évektől vált fokozatosan magyar nyelvűvé. A többnyelvűség a nyelvhasználat minden szintjére kiterjedt, amiről a 19. századi kétnyelvű szakszótárak, többnyelvű valétakönyvek, német–magyar kevert nyelvű diáknóták, párhuzamosan használt névsorrendek is tanúskodnak.

A 118 eltérő kéztől származó személyjelölő szerkezetben (a két ragadványnevet kapcsoló szerkezetek miatt) összesen 122 diákragadványnév található, közülük 16-ot olvasati bizonytalanságuk miatt nem soroltam be (pl. *Dr[u/a]goncz*, *Z[e/a]isl*, *[T/F]eie[f/s]el*). Az olvasati problémák abból adódnak, hogy a bejegyzések általában rövidnek, néhol csak kép társul az aláíráshoz, így nincs megfelelő betűkészlet, amelyhez viszonyítani lehetne az egyes betűket. A névegyedek nyelvi eredet szerinti rétegeiből (l. 1. táblázat) kitűnik, hogy a német közvetítő nyelv a névadásban is meghatározó volt.

A nyelvi sokszínűsége jellemzően 44 névegyed német eredetű, 26 magyar, 13 szláv, 8 latin, 3 olasz és 3 francia. További 5 névegyed besorolása bizonytalan, ide kerültek a multikulturális környezet miatt eltérő eredet szerinti csoportba is besorolható nevek; például a *Rébe*, amely magyarázható a ném. *die Rebe* 'szőlőtöke' közsóból vagy a névvelő keresztnévénél (*Robert > Rébe*) csonkult, illetve módosult alakjából is. Hasonlóképpen bizonytalan nyelvi eredetű a *Dako*, amely magyarázható a szláv névadásból vagy magyar személynévi alapon (vö. CsnSz.) egyaránt. Szintén ide került a két névrészből álló *Kis Czimko*, amelyben a névrészek nem azonos nyelvi rétegből származnak. A *Kis* névrész a magyar szókincsből származtatható, míg a *Czimko* morfológiailag a szláv névalkotásra jellemző. Az ismeretlen kategóriát azon nevek (*Czinoline*, *Gingula*, *Kánélas*, *Kalärmuk*) alkotják, amelyek egyik eredetbeli réteghez sem köthetők.

1. táblázat: A névegyedek nyelvi eredet szerinti rétegei

Eredet	Diákragadványnév
Német	<i>Apotheker, Blindfreinl, Bombeller, Chimborasso, Danl, Daxl, Differentiale II., Durst, Cnele Toni, Egyptier, Fritz, Frak, Gefreiter, Grenadir, Gwir,⁶ Hans, Mocca, Momús, Münchhausen, Saußkaplan, Sculmeister, Kükük, Krebentränker,⁷ Lecher, Liebzer, Patzer, Pelikan, Pfänner Tony, Purzli, Quargl, Scandal II., Schlecht, Schmal, Schneidamritter,⁸ Schöps, Shultenreiter; Tara II., Tara III., Verdommer; Vulkan Wastl, Wiesner, Zottelhoer, Zündfügal</i>
Magyar	<i>Angol, Aradi, Bandi, Básti, Cserebogár, Csizmadia, Dándi, Góbé, Gordonos, Hári, Izé, János, Kormos, majomkirály, Matyi, Mond, Papucs, Purdé, Rigó, Rosztopsini herceg, Sóvágó, Sóvágó II., Sobri, Sobri a Kovács, Tordai malacz, Török basa</i>
Szláv	<i>Csizsik, Dzedo, Galyentzik, Jonas, Kokonye, Krivan, Kromčňize, Ladvich, Morawčik, Purgits, Sívák, Stacho, Zepnyais</i>
Latin	<i>Canis, Consino, Dictator, Europa, Mercur, Nullie, Rector, Vicerector;</i>
Olasz	<i>Figaro, Picolo, Mazzini</i>
Francia	<i>Jean Petit, Louise, Tom Pouce⁹</i>
Bizonytalan	<i>Dako, Joco II., Kis Czimko, Rébe, Trompetina</i>
Ismeretlen	<i>Czinoline, Gingula, Kánélas, Kalárnuk</i>

A besorolást nehezítette a multikulturális közösségre jellemző kiejtés szerinti írásmód (pl. *Gwir* < ném. *Gewirr* 'gubanc, káosz'; *Csizsik* < szl. *Čížik* 'csíz'¹⁰), illetve a grafémák szintjén jellemző kontaktushatás, a különböző nyelvekből származó betűkészlet keverése. A *Kükük* lejegyzése szláv betűkészlettel történt, de a némethez közelebb álló hangalakot rögzíti (l. ném. *Kuckuck*, szlk. *Kukučka* 'kakukk'), ezért a német nyelvi réteghez soroltam, hasonlóképpen a *Momús*-t, amely a német *Momus* 'gúny istene, gúnyolódó' (BALLAGI 1881: 650) lexéma szláv lejegyzése. A *Mocca* név kategorizációjánál a lexéma ejtése megegyezik a németben és az olaszban (ném. *Mokka*, ol. *mocha*). A névvisező olasz származású volt, de tekintettel arra, hogy az osztrák nyelvváltozatban a szó írásmódja *Mocca* (l. KRISTON 2021), a név a német nyelvi réteghez került besorolásra.

3.2. A személyjelölő szerkezetekben előforduló diákragadványnevek kognitív-pragmatikai szempontú csoportosítása. HOFFMANN (2008) kognitív-pragmatikai szempontú rendszerezésének célja a szerkezeti, etimológiai besorolásból eredő problémák kiküszöbölése, univerzális osztályozás kialakítása volt. A diákragadványnevek pragmatikai szempontból kreált vagy alkotott nevek, amelyek létrehozásához az egész szókincs (beleértve a tulajdonneveket is) a névadók rendelkezésére állt (HOFFMANN 2008: 10). Az egy- vagy kétrészes nevek alkotásához 73 közszót és 30 tulajdonnevet használt fel a névadó

⁶ Tringli István olvasata.

⁷ Tringli István olvasata.

⁸ Tringli István olvasata.

⁹ A *Hüvelyk Matyi* francia megfelelője.

¹⁰ A jelentés meghatározását köszönöm a lektornak.

közösség a korpusz anyaga alapján. Ebben a besorolásban csökkent a bizonytalan nevek aránya, mivel egyértelműen kategorizálható volt tulajdonnévi származékként például a *Dako* és a *Joco II.*, közszóként a *Trompetina*. Azonban ez a rendszerezés sem tudja teljes mértékig megszüntetni a „bizonytalan” kategóriát (l. a *Rébe* egyidejű közsói és tulajdonnévi magyarázatait). A selmeci többnyelvű közösségben a névalkotásban felhasznált „egész szókincs” nem egy adott nyelvre korlátozódik, hanem a névközösség egész szókincsére, ahogyan azt az alábbi táblázat típuspéldái is mutatják (2. táblázat).

2. táblázat: A kreált vagy alkotott nevek csoportjai

	Közzszavak	Tulajdonnevek
Egyrészes név	<i>Differentiale</i> – ném. 'különbözők', <i>Patzer</i> – ném. 'hülye', <i>Schmal</i> – ném. 'keskeny', <i>Daxl</i> – ném. 'tacskó', <i>Quargl</i> 'olmützi pogácsasajt', <i>Angol</i> , <i>Góbé</i> 'csavaros eszű (székely) ember', <i>Papucs</i> , <i>Dzedo</i> – szl. 'nagyapa', <i>Csizsik</i> – szl. 'csiz', <i>Kriván</i> – szl. 'görbe', <i>Sivák</i> – szl. 'szürkés', <i>Canis</i> – lat. 'kutya', <i>Vicerektor</i> – lat. 'rektorhelyettes', <i>Piccolo</i> – ol. 'kicsi', <i>Sóvágó</i> , <i>Tara</i> , <i>Bombeller</i> , <i>Gefreiter</i> , <i>Grenadir</i> (ez utóbbiak jelentését l. a szövegben)	<i>Chimborasso</i> , <i>Danl</i> , <i>Fritz</i> , <i>Frak</i> , <i>Hans</i> , <i>Münchhausen</i> , <i>Wastl</i> , <i>Bandi</i> , <i>Dándi</i> , <i>Hári</i> , <i>János</i> , <i>Matyi</i> , <i>Sobri</i> , <i>Jonas</i> , <i>Ladvich</i> , <i>Stacho</i> , <i>Europa</i> , <i>Mercur</i> , <i>Figaro</i> , <i>Mazzini</i> , <i>Louise</i> , <i>Dako</i>
Kétrészes név	<i>Rosztopsini herceg</i> , <i>Török basa</i> , <i>Kis Czimko</i>	<i>Cnele Toni</i> , <i>Pfänner Tony</i> , <i>Sobri a Kovács</i> , ¹¹ <i>Jean Petit</i> , <i>Joco II.</i> , <i>Tom Pouce</i>

E kreált nevek különlegessége, hogy a névalkotók a kétnyelvű bányászati szakszókincsből is merítettek. Mivel az oktatás nyelve kezdetben latin, majd a német volt, latin és német közzszavak is szakszavakká váltak. Az 1870-es években formálódó magyar bányászati szakszókincshez készült szótárak közül PÉCH ANTAL 1879-ben Selmecen kiadott Magyar és német bányászati szótárából (1891²) beazonosíthatók a latinból vagy a német köznyelvből a szaknyelvbe átkerülő lexémák. Például – a korabeli szakszótári irodalom megfogalmazásmódjában – a német köznyelvi *Differenziale* a szaknyelvben: *Differentiale* 'különbözők'; hasonlóképpen átkerült a szaknyelvbe a *Scandal* 'botrány' és a *Schmal* 'keskeny'. A szaknyelv szűkebb terminológiai részéhez tartozott a *Sóvágó* 'Brandhauer', amely a sóbányászat tananyagához, a sóbánya-míveléstan (Halurgie) gazdag szakszókincséhez tartozott, valamint speciális bányászati eszköz megnevezéséből vált névvé a *Tara* 'burkolatsúly, göngyölegység' (ezekre l. PÉCH 1891²). Felhasználták a névalkotásban a bányászathoz szorosan kötődő katonai szakszókincsét is. Ehhez a réteghez tartozik Veigele diákragadványneve is: *Gefreiter*, amely a tűzérnél kapott második katonai rang, valamint a *Grenadir* 'gránátos, tűzér' jelentésű névegyed. Mindkét szakszókinccsel összefüggésbe hozható a *Bombeller* név, amely a *Gefreiter*-hez hasonlóan a 16. századból származó katonai rangból (*Bombardier* 'tüzértiszt') vagy egy bányászatban alkalmazott eszköz német *Bombe* 'tűzgolyó, bomba' megnevezéséből is származtatható.

Kognitív-szemantikai szempontból a névegyedek jellemzően sajátosságjelölő vagy leíró nevek. Megragadják a névviselő külső tulajdonságjegyeit (pl. *Piccolo*, *Kriván*, *Schmal*),

¹¹ Nem azonos az egyrészes nevek között felsorolt *Sobri*-val.

belső tulajdonságát (pl. *Góbé* 'csavaros eszű székely ember', *Hári* 'nagyot mondó', ném. *Momüs* 'a gúny istene, gúnyolódó', *Schlecht* 'selejt', *Verdommer* 'kudarca ítélt'), szavazárását (pl. *Izé, Mond*), származását (*Aradi, Básti, Tordai malacz, Galyentzik, Morawčik*), társadalmi helyzetét, csoportban betöltött funkcióját (pl. *Apotheker, Rector, Vicerektor, majomkirály, Török basa*), vagy metaforikusan fejezik ki valamely tulajdonságjegyet (pl. *Cse-rebogár, Rigó, Figaro*). S bár e nevek motiváltak és közzszoói transzparenciával rendelkeznek, a névadási motiváció a közzszoói jelentéssel nem mindig azonosítható, mivel konvergens vagy többlépcsős asszociációs folyamatok által is névvé válhattak, ahogyan arra TÓTH (2016: 121) az ómagyar kori sajátosságjelölő szerkezetek elemzése kapcsán is utalt. Kizárható például, hogy az *Egyptier* 'egyiptomi' név motivációja a származás lenne. Konvergens motivációkra mutat példát a *Füstös Béla v. Kormos* név, amelyben a családnévhez kötődő asszociáció biztosan, míg az egyéb külső/belső tulajdonságjegyek csak esetlegesen motiválhatták a diákragadványnév kialakulását. Összetett asszociációt rejt a *Szóllósy Iván v. Góbé* név, mivel a névviseletről fennmaradt erélyi származásának ténye, azt viszont nem tudhatjuk, hogy szellemi képességei párhuzamban vagy ellentétben álltak-e a *góbé* lexéma közzszoói jelentésével.

A leíró nevek HOFFMANN (2008: 11) szerint mindig valamely nyelvhez kötöttek. E multikulturális közösségben ez egy több nyelvből merítő nyelvváltozat, amely a közvetítő nyelvként funkcionáló németből és a kulturális háttér tudást adó latinból, valamint az anyanyelvek együtteséből áll össze. Ez az összefonódás lehetőséget ad a névalkotóknak arra, hogy a különböző személyek identifikációjára ugyanazt a tulajdonságjegyet emeljék ki, eltérő nyelvi eredetű elemmel kifejezve; pl. 'nagyotmondó': *Hári, Münchhausen*; 'alacsony, kicsi': *Jean Petit, Picolo*. A névadók nyelvi kreativitására utal az is, hogy az utóbbi névpárral a rokoni kapcsolatot is kifejezték: *Balás Emil vulgo Jean Petit, Balás Vince v. Picolo*. Az ellenpéldában viszont jól látható (*Erösy v. Sobri, Horváth Ödön v. Sobri a Kovács*), hogy azonos diákragadványnév (*Sobri*) csak hozzátoldó tulajdonságjeggy kiemelésével, kétrészes névvé alakítva identifikálható különböző személyeket egyazon közösségben.

A leíró nevek mellett affektív neveket is felhasznált a közösség. HOFFMANN (2008: 16) felfogásában ebbe a kategóriába nemcsak a keresztnévből alakult becenevek tartozhatnak, hanem bármely más névfajtából keletkezett becézett alakok is, amelyek érzelmi viszonyulást fejeznek ki. A becézőnevek gyakran válhatnak ragadványnévvé a természetes közösségekben is, például az apa keresztnévből létrejövő családi ragadványnévként. A becézőnév és a ragadványnév elhatárolása azonban a történeti adatokban rendkívül nehéz. Itt ugyanakkor biztosak lehetünk abban, hogy a *Bandi, Matyi, Joco II., Fritz, Hans, Wastl* (utóbbi a *Sebastian* középső szótagjának becézett formája) nem becenev, mivel nem a névvisele keresztnévből képzett alakok (*T. Károly v. Bandi, F. Béla v. Matyi, Adolf H. v. Joco II, R. Joseph v. Fritz, Adolf M. v. Hans, Carl F. v. Wastl*). Tágabb definíció alapján az affektív nevekhez sorolhatók a kicsinyítő képzős névalakok is, így a *Quargl*, amely a *Quargel* ('olmützi pogácsasajt') bajor-osztrák kicsinyítő képzős származéka, valamint a *Danl*, amely a névvisele családnévének (*Danielis*) rövidült, képzett változata.

A Veigele Stambuchjában előforduló diákragadványnevek közül nyolc megtalálható BOROS 19. századi anyagában is, de a névviselek nem azonosak. E jelenség rámutat arra, hogy a névhasználó közösség újra és újra felhasználta a *Hári, Münchhausen, Rigó; Saufkaplan, Schullmeister, Tara*; valamint a *Stacho* nevet. Ez utóbbi név a *Stanislav* rövidült, képzett alakja. BOROS (2004: 33) anyagában a névvisele családnéve (*Stanislaw*) motiválta, saját anyagomban azonban a családnévi motiváció kizárható.

A kettős kapcsolású személyjelölő szerkezetekben általában sajátosságjelölő diáknevek fonódtak össze (*Szontagh Josef v. Rigo v. Kis Czimko; Theodor Zippel v. Scandal II. v. Lößmann; Stólz Arvéd v. Dzedo a. Canis; báró Treville Richard v. majomkirály alias Rostopsini herceg*). Érdeemes azt is megfigyelni, hogy az utóbbi személy mindkét diákneve a társadalmi helyzetet, csoportbeli státuszt megragadó tulajdonságjelölő név (herceg, király), amelyek redundánsak ugyanazon közösségben. Párhuzamos jelentésük is inkább arra enged következtetni, hogy különböző közösségekben viselt diákragadványnevek.

3.3. A csoportidentitás kifejezőeszközei a diákragadványnevekben. A leíró és az affektív nevek a dinamikus névfajták közé tartoznak. E névfajták kisebb közösségekben keletkeznek, s identifikációs funkciójuk mellett csoportépítő funkciójuk is jelentős. A csoportidentitás építése megvalósulhatott a nevek szemantikai síkján, például a katonai szaknyelvből átemelt nevekkel (*Gefreiter; Grenadir*) vagy a diákság közös eseményeiből, szertartásaiból vett közzszavak felhasználásával (pl. *Durst* 'szomjúság'; *Rébe* 'szőlőtő, venyige'; *Schöps* 2. 'aljsör, utósör'). Megvalósulhatott formai eszközökkel is, aminek sajátos példája a szaknyelvekre is jellemző nyelvi modell (lexikális elem + sorszámnév) alapján alkotott név (pl. *Herchenrother Albert v. Sóvágó, Frux Gyula v. Sóvágó II.; Theodor Zippel v. Scandal II.; Geley Gyula v. Differentiale II.; Adolf Hohenegger v. Joco II.*). Szűkebb és tágabb csoportösszetartozást, diákköri vagy rokonsági kapcsolatot is kifejezhetek egyidejűleg e névalakok, ahogyan *Gömörj Sándor v. Tara II., Gömörj László v. Tara III.* diákragadványnevei.

A szaknyelvben és a személynévadásban működő közös modell kognitív szempontból azzal magyarázható, hogy a mentális lexikonban az alhálózatok összefüggnek egymással, nincsenek élesen elváló kategóriák, hanem a prototípuselv mentén kiépülő, átfedő hálózatok vannak (TÓTH 2016: 54, RESZEGI 2020: 16). A diáknevekben megjelenő nyelvi humort is az átfedő hálózatok teremtik meg. Ahogyan azt korábbi tanulmányomban (KECSKÉS 2021) kifejtettem, a humor forrása származhat a nevek konnotációjából (pl. *Carl Ulher vulgo Bierfossil* 'sörfossilíria, sörkövélet') vagy nyelvi megformáltságukból (pl. *Stilcker Albert vulgo* √ 'gyökjel', *R. Baligha vulgo Balligary*). A most bemutatott 19. századi névanyagban a nyelvi formára irányuló játékosság kevésbé mutatható ki, inkább az egyéni szóösszetételek, a jelentés síkján ragadható meg a humor; pl. *majomkirály, Saufkaplan* (< ném. *Saufen* 'vedel, piál' + *kaplan* 'káplán'). Feltevésem szerint ebben az időszakban a humor még nem célja, inkább csak velejárója a névalkotásnak, nem domináns csoportjellemző, ahogyan a 21. századi diákragadványneveknél (pl. *PIAnyista, Strébalerina, Dehogysenem, Tirpák tipró, RockyBalboka*). A 19. századi névanyag építkezett a közszleng szókincséből is (pl. ném. *Patzer* 'hülye', ném. *Schöps* 2. 'aljsör, utósör' 3. 'fajankó'), de még nem olyan mértékben jellemezte a neveket, mint a 21. századi névanyagot, amelyet a közszleng ural. További kutatás témája lehet annak a folyamatnak a feltárása, hogyan változik a 19–21. századi névanyagban a szleng szókincsrétegek aránya.

4. A vulgó-val kapcsolt személyjelölő szerkezet névhasználati jellemzői. A selmeci diákhagyományokban használt személyjelölő szerkezet az ómagyar kori latin oklevelezési gyakorlat *vulgó*-val kapcsolt szerkezetsablonjából származik (*vulgo + dicitur / nominatas / apellatur / vocate + megkülönböztető névelem*), amely az élőnyelvi névhasználatot fejezte ki: 'nép nyelvén mondott / nevezett / említett / hívott'. Párhuzamba állítható e tekintetben a *dictus*-os szerkezettel, amelynek ómagyar kori sajátosságait N. FODOR (2010) és TÓTH (2016), középkori szövegekből kimutatható jellemzőit SLÍZ (2017: 92, 97) foglalta össze.

A monográfiákból kirajzolódik, hogy a *dictus* tipikusan sajátosságjelölő névszerkezetet épített, s e tekintetben szembeállítható volt más latin sablonokkal (pl. a *filius*-szal, *de generé*-vel), amelyek nexusviszonyokat rögzítő szerkezeteket hoztak létre (vö. TÓTH 2016: 79–80). Jóllehet nincs olyan átfogó munka, amely a *vulgó*-val kapcsolt személynévi szerkezetet áttekintené a családnévelőzményektől a ragadványnévi funkción át e speciális diákragadványnevekig, a fentebb ismertetett 19. századi adatokról elmondható, hogy a *dictus*-os szerkezethez hasonlóan az élőszóbeli nyelvhasználatot tükrözték, s többségük sajátosságjelölő szerkezet volt. A 19. századi természetes közösségekben megjelenő, *vulgó*-val kapcsolt szerkezetek, amelyekre egykori példákat a társadalom különböző rétegeiből származó adatok mutatnak – pl. *Kobilicz vulgo Jarabek* (MNCs. 6: 78); *Nagy vulgo Geresdi, Turós v. Szemenyei, Vörös vulgo Márton, Gyura v. Vörös* (FÜLÖP 1990: 60, 300) –, az identifikációs kényszer vagy a sajátosságjelölés kifejezésének igénye miatt jöttek létre. Ezzel ellentétben a selmeci diákragadványneves szerkezeteket nem az azonosítás indukálta – hiszen főként az akadémia korai éveiben a névhomonímia kevésbé fordulhatott elő –, nem is a névközösség felőli igény valamely sajátosságjelölés kifejezésére, hanem elsődlegesen a csoportépítési szándék. A csoportépítő funkcióból magyarázható az is, hogy a 19. századi diákragadványnevek közt megjelentek az affektív nevek is.

Az ómagyar kori *dictus*-os személyjelölő szerkezetekre a *Johannes dictus Chuoka* névsorrend a jellemző, míg a *Chouka dictus Johannes* lényegében hiányzik, állapította meg TÓTH (2016: 78), aki mindezt a nevek közti presztízskülönbséggel magyarázta. S bár több évszázadnyi láncszem feltárása még hiányzik, hogy a természetes névközösségekben kialakult, *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezetek kapcsolódási sorrendje és a nevek presztízssértéke hogyan függ össze, a 19. századi diákragadványneves szerkezetekre a formális név + vulgo + informális név kapcsolat a jellemző. Ebben az informális nevek magas presztízssértékűek voltak, hiszen a társadalmi elithez, az akadémiai közösséghez való tartozást fejezték ki. Ez a névsablon és presztízssérték áthagyományozódott a jelenkori névközösségre is.

5. Összegzés. A tanulmány azt támasztja alá, hogy az eddig ismertetett 19. századi selmeci diákragadványneves szerkezetek jellemzően *vulgó*-val kapcsolódtak, s nincs nyoma a magasabb évfolyamon a névcsereinek, így nem terjeszthető ki BOROS (2004) *alias név* összefoglaló terminusa a 19. századi adatokra. Újabb szerkezeti modellre (Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + v[ulgo] Rn) is mutatott példát a névanyag, amely a 20–21. századra nem öröklődött át. S bár a Csn + Kn / Kn + Csn + v[ulgo] Rn + v[ulgo] /a[lias] Rn sablonnal alkotott példák száma csekély, felvetik azt a lehetőséget, hogy nem egymást felváltó, hanem különböző közösségekben viselt diákragadványneveket kapcsolnak össze. Ez a felvetés szinonimaként értelmezi a *vulgo* és *alias* szócskák kapcsolatát. A diákragadványnevek kognitív-pragmatikai szempontú besorolása arra mutatott rá, hogy a közösség főként sajátosságjelölő neveket használt, de a névadásban szerepet kaptak affektív nevek is. E diákragadványnevek a többnyelvű, multikulturális oktatási környezetben származhattak az oktatási nyelvekből, a szaknyelvekből, a hétköznapi kommunikációban használt közvetítő nyelvből és az anyanyelvből, a *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezetben pedig összefonódtak. Eltérnek a természetes névközösségek *vulgó*-val kapcsolt személyjelölő szerkezeitől abban, hogy a sajátos közösséghez tartozást kifejező név – a megelőző századok akadémiainak névhasználatát követve – magas presztízssértéket képviselt.

Felhasznált források

Daloskönyv 2019. Bíbor Kiadó, Miskolc.

SzJ. = *Szaitz János emléklapjai*. Ltsz. ME-ETGY/TD 2012.53.1. Miskolci Egyetem Selmecei Műemlékkönyvtára, Miskolc.

VO. = *Stambuch, Veigele Oszkár erdészhallgató tulajdonában*. Selmecebánya, 1858. Ltsz. ME ETGY/TD 2012.42.1.

Hivatkozott irodalom

ALTHOFF, GERD – GÖTZMANN, JUTTA – PUHLE, MATTHIAS – STOLLBERG-RILINGER, BARBARA 2008. *Spektakel Rituale im alten Der Europa 800-1800 Macht. Catalogue de l'exposition au Kulturhistorisches Museum de Magdebourg 21 septembre 2008-4 janvier 2009*. Primus in WBG, Darmstadt.

BALLAGI MÓR 1881. *Neues vollständiges Deutsches und Ungarisches Wörterbuch / Új teljes német és magyar szótár*. Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest.

BAUKO JÁNOS 2009. *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra–Budapest.

BAUKO JÁNOS 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Magyar Névtani Értekezések 8. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.

BOROS ZSUZSANNA 2004. *A miskolci egyetemisták diáknevei, az úgynevezett alias nevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 192. ELTE, Budapest.

CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS, *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1993.

FALLER JENŐ 1963. Selmecei valétakönyvek és valétaívek. *Bányászati Lapok* 93: 202–207.

FEHÉR KRISZTINA 2004. Névelméleti alapvetések a magyar ragadványnév-kutatás első korszakában (1872–1957). *Névtani Értesítő* 26: 73–89.

N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1626)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.

FÜLÖP LÁSZLÓ 1990. *A Somogy megyei Vízmente személynevei 1722–1900*. Magyar Névtani Dolgozatok 86. ELTE, Budapest.

HOFFMANN ISTVÁN 2008. A személynévrendszerek leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 46: 5–20.

KECSKÉS JUDIT 2002. Újabb adalékok az *alias*-szal kapcsolt nevekhez. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – ILLÉSNÉ KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Miskolc. 88–91.

KECSKÉS JUDIT 2020a. A selmecei diákhagyományok leíró nevei. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Philosophica* 24/1: 253–266.

KECSKÉS JUDIT 2020b. Az *alias*-os személyjelölő szerkezet történeti és jelenkori példáinak kapcsolata. *Szellem és Tudomány* 11: 295–304.

KECSKÉS JUDIT 2021. A nyelvi humor a 21. századi miskolci vulgókban és *alias* nevekben. In: RÁSI SZILVIA – DOMONKOSI ÁGNES – LITOVKINA ANNA – NEMESI ATTILA LÁSZLÓ szerk., *A humor ösvényein*.

- Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 222. Liceum Kiadó – Tinta Könyvkiadó, Eger–Budapest. 31–42.
- KEGYES ERIKA – KOVÁTS JUDIT – HENCZEL ILDIKÓ 2012. Selmeci diákemlékkönyvek, valétakönyvek és valétaívek. In: ILLÉSNÉ KOVÁCS MÁRIA főszerk., *Docēre et movēre. Bölcsészeti- és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára*. Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Miskolc. 73–87.
- KRISTON RENÁTA 2021. *Osztrák–magyar szótár*. Alphabet Wörterbuchverlag, Imst.
- MNCs. = KEMPELEN BÉLA, *Magyar nemes családok* 1–11. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1911–1932.
- PÉCH ANTAL 1891². *Magyar és német bányászati szótár / Bergmännisches Wörterbuch in ungarischer und deutscher Sprache*. Joerges Ágost özv. és fia kiadása, Selmece.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 227–247.
- RESZEGI KATALIN 2020. Metaforikus névadás. *Névtani Értesítő* 42: 9–29. <https://doi.org/10.29178/nevter.2020.1>
- SLÍZ MARIANN 2017. *Személynévtörténeti vizsgálatok a középkori Magyarországról*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061134>
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989. Névkutatás és névkultúra. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖGH FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 13–18.
- TÓTH VALÉRIA 2016. *Személynévadás és személynévhasználat az ómagyar korban*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 38. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.

KECSKÉS JUDIT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7463-4952>

Miskolci Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

JUDIT KECSKÉS, Recent Findings on 19th-century Student Names Connected with *vulgo*

The paper expands on previous works (BOROS 2004, KECSKÉS 2002, 2020a, 2020b, 2021) exploring traditional student nicknames in the town of Selmece (today: Banská Štiavnica, Slovakia). The paper expands on BOROS's previous account (2004) with some additional 19th-century data. Can her umbrella term *alias name* be used in the analysis of 19th-century student names connected with *vulgo* 'also known as' name types, and how does a multicultural educational environment impact these latter name types? The paper applies classical research methodology to examine nicknames and student names by analysing name constituent order and categorising them according to their linguistic origins. According to known sources from the 19th century, the author points out that structures identifying a student with *vulgo* are common. At the same time, there was no instance of *alias* structures among higher-grade students. Thus, BOROS's umbrella term *alias name* does not apply to all 19th-century data. Furthermore, the analysis based on the cognitive-pragmatic model also reveals that although student names were usually descriptive, this naming strategy was not motivated

by identification needs but by the intention to reinforce group cohesion. In the multilingual, multicultural educational environment, student nicknames applied by the community came from the Latin, German, and Hungarian languages used in education, from the specialised languages of mining and military practices, and from the mediating languages and the mother tongue used in everyday communication. *Vulgo* structures all incorporated elements of these various languages.